Tautas mūzika ir dzīva!

VIZĪTKARTE

VALDIS MUKTUPĀVELS

- Dzimis 1958. gada 9. novembrī Līvānos
- Absolvējis Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultāti un Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatoriju
- Mākslas doktors, disertācijas tēma "Latviešu mūzikas instrumentu sistemātika"
- Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes profesors, Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis
- Etnomuzikologs, komponists, mūziķis, 2017. gadā iznākusi viņa grāmata "Tautas mūzikas instrumenti Latvijā"
- Precējies, sieva Rūta, bērni Krišus, Anna, Marija un Rasa Audange

29. oktobrī Latvijas Nacionālās bibliotēkas Ziedoņa zālē notiks komponista ***Valda Muktupāvela*** *sarakstītās folkoratorijas "Mūsu esmes upes" pirmatskaņojums Latvijā. Tautas mūzikas pētnieks Muktupāvels ir pārliecināts, ka šim žanram Latvijā ir spoža nākotne.*

Girts Kasparāns

Folkoratorijas pirmatskaņojumā piedalīsies Latvijas Kultūras akadēmijas jauktais koris "Sōla" un kamerorķestris diriģenta Kaspara Ādamsona vadībā, iestudējumā darbosies arī Muktupāvela kolēģi, kultūras pētnieki, kā arī trombonists un ķeltu karnikša spēles meistars no Lielbritānijas. Pagājušogad folkoratorija tika atskaņota Ņūkāslā un Edinburgā, bet tagad ar to varēs iepazīties arī Latvijas publika.

Līdz šim nav gadījies dzirdēt par tādu mūzikas žanru kā folkoratorija. Kas sagaida klausītājus?

Šis termins parādījies tieši saistībā ar šo skaņdarbu. To ieteica Heriota-Vata universitātes (Skotijā) zinātniskā darbiniece Kristīna Klopota, kas palīdzēja organizēt skaņdarba atskaņošanu Edinburgā. Viņa piedāvāja nosaukt skaņdarbu par "folkoratoriju", jo tajā kā tematiskais materiāls izmantoti Eiropas tautu folkloras materiāli, un pie tā arī palikām. Kā zināms, oratorija ir lielas formas skaņdarbs, kas sastāv no vairākām daļām. Tam ir raksturīga svinīga noskaņa, ar ko tiek pausta noteikta ideja. Viduslaikos tās pārsvarā bija sakrālās idejas, bet mūsdienās oratorijas ir ļoti dažādas.

Kāda ideja tiek pausta ar jūsu skaņdarbu?

Sākumā nedaudz jāieskicē skaņdarba rašanās apstākļi. Latvijas Kultūras akadēmija piedalījās Eiropas kultūras mantojuma izpētes projektā, un man piedāvāja radīt skaņdarbu, kas būtu kā vēstījums par Eiropas tautām. Kompozīcija ir iedvesmojusies no Eiropas upēm, kas plūst caur dažādām zemēm un savieno atšķirīgas kultūras. Tādējādi tiek parādīta gan Eiropas dažādība, gan tās vienotība.

Mēs dzīvojam globalizācijas laikmetā, kad cilvēki dažādās pasaules malās klausās līdzīgu mūziku. Vai šīs tendences neapdraud tradicionālo tautas mūziku?

Protams, mēs nevaram ignorēt globalizācijas ietekmi, jo sakari starp dažādām tautām kļūst arvien intensīvāki, cilvēki daudz ceļo un apgūst citas kultūras. Taču nedomāju, ka tas apdraud mūsu tautas tradīcijas, drīzāk tieši otrādi. Globalizācijas laikmetā arvien lielāku lomu iegūst tieši vietējais, lokālais, ne velti zinātnieki lieto terminu "glokalizācija", kas sevī ietver gan globālo, gan lokālo vērtību izpratni. Šajā folkoratorijā esmu centies runāt par to, ka Eiropas vērtības nenozīmē tikai vienotu tirgu un politisko sistēmu, jo Eiropas vērtības balstās arī uz dažādību. Kompozīcijā spēlējos ar dažādu Eiropas tautu dziesmām, turklāt esmu apzinājis pievērsies tieši mazo tautu vai etnisko grupu, piemēram, votu, bretoņu un Albānijas grieķu mantojumam.

Foto: **Anda Krauze**

Lai atskaņotu tautas mūziku, vajadzīgi arī attiecīgi mūzikas instrumenti, piemēram, kokles, dūdas un stabules. Vai šo instrumentu izgatavošanas prasmes mūsdienās neiet zudumā?

Kādreiz varēja rasties iespaids, ka senie instrumenti ir apklusuši uz visiem laikiem, bet šobrīd varam droši teikt, ka Latvijā turpinās seno instrumentu atdzimšana, kas sākās jau 80. gados. Kokles un dūdas mūsdienās ir dzīvākas nekā pirms 200 gadiem. Latvijā ir vērojama ļoti liela interese par kokļu izgatavošanu un spēlēšanu; vasaras skolās uz nodarbībām pulcējas desmitiem dalībnieku. Nesen viesojos Vācijā, kur bija sarīkota nometne "Kokles balss pasaulē", lai koklēšanas entuziasti paplašinātu zināšanas par šo instrumentu un savu spēlētprasmi. Zinu, ka ar koklēšanu ir aizrāvušies cilvēki visās pasaules malās: Norvēģijā, Japānā, ASV, Austrālijā un citur. Pieprasījums rada piedāvājumu, tādēļ arī kokļu izgatavošanas meistariem ir darba pilnas rokas. Rīgas Dizaina un mākslas vidusskolā bija sarīkota izstāde, kurā varēja iepazīties ar mūsdienu kokļu meistaru veikumu. Līdzīgas tendences ir vērojamas arī somas stabuļu (dūdu) nozarē, kur ir liela daudzveidība. Noteikti daudziem ir zināma dūdu un bungu mūzikas grupa "Auļi", kas ir veiksmīgs Latvijas mūzikas eksporta piemērs. Ļoti labs paraugs ir arī Suitu novads, kur dūdu mūzika vēsturiski bijusi ļoti iecienīta un pirms dažiem gadiem tika izveidota grupa "Suitu dūdenieki", kas atdzīvina šo tautas mūzikas mantojumu.

Vai arī nākotnē mums būs mūziķi, kas prot spēlēt gan senos, gan modernos mūzikas instrumentus? Šobrīd daudzi ir satraukti par muzikālās izglītības nākotni Latvijā. Vai bērnu muzikālo audzināšanu labāk atstāt mūzikas skolu pārziņā vai arī to nepieciešams saglabāt kā vispārizglītojošo skolu programmas daļu?

Latvijā vēl darbojas labi attīstīta mūzikas skolu sistēma, kurai pateicoties, mūsu sabiedrībā ir diezgan augsts mūzikas prasmju līmenis. Esmu diezgan daudz ceļojis pa pasauli, tādēļ man ir bijusi iespēja salīdzināt, kā mūsu mūzikas kultūra izskatās uz pasaules fona. Piemēram, mūsu koru mūzikas kultūra ir daudz augstāka nekā vairumā pasaules valstu. Un tas nāk par labu ne tikai pašiem dziedātājiem, bet arī visai sabiedrībai, jo koru dalībniekiem ir lielākas radošās spējas. Tas ir ļoti vērtīgs resurss, ko Latvijai vajadzētu lolot un attīstīt. Taču šobrīd mūsu mūzikas izglītības nākotni apdraud ekonomiski apsvērumi. Diemžēl vispārizglītojošās skolās mūzikas izglītība ir reducēta līdz minimumam, un tas ir nopietns drauds mūsu kultūrai. Ja galvenais arguments ir tikai ekonomiskais izdevīgums, tad var rasties jautājums, kam šāda tuvredzīga pozīcija ir izdevīga? Ar skaitļiem to ir grūti pamatot, bet pasaules pieredze rāda, ka augstākais dzīves līmenis ir valstīs, kur izglītības sistēmā ir sabalansētas gan eksaktās, gan mākslas un kultūras zināšanas.

Jūs pats pēc pirmās izglītības esat ķīmiķis. Vai eksaktās zināšanas pēc tam noderēja arī mūzikas pasaulē?

Eksaktā izglītība man palīdzēja strukturēt domāšanu, kas ir svarīgi arī mūzikas jomā. Radošam procesam ir raksturīga impulsivitāte, tomēr strukturētība palīdz nonākt līdz vēlamajam rezultātam. Īpaši svarīgi tas ir zinātnē, arī mūzikas zinātnē, kur strukturētība palīdz labāk un vispusīgāk saprast un izzināt pētāmo objektu. Tādēļ esmu pateicīgs, ka ķīmijas studijas man deva šo iespēju.

Ar mākslu un zinātni ir saistīta arī jūsu sieva, Latvijas Kultūras akadēmijas rektore Rūta Muktupāvela. Viņa ir lietuviete, kas jau vairāk nekā 25 gadus dzīvo Latvijā. Raugoties no savas pieredzes, kā jums šķiet: latvieši un lietuvieši tiešām ir brāļu tautas vai tomēr vairāk konkurenti?

> DIEMŽĒL VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀS SKOLĀS MŪZIKAS IZGLĪTĪBA IR REDUCĒTA LĪDZ ABSOLŪTAM MINIMUMAM, UN TAS IR NOPIETNS DRAUDS MŪSU KULTŪRAI.

Ja runājam par Rūtu, tad viņa, tik ilgi dzīvojot Latvijā, būtībā jau ir kļuvusi par latvieti. Bet mani kontakti ar Lietuvu un lietuviešiem sākās jau 70. gadu beigās, vēl pirms iepazīšanās ar Rūtu. Atmodas laikā mēs tiešām bijām brāļu tautas, un lietuvieši joprojām uzskata latviešus par sev tuvāko, draudzīgāko tautu. Tam ir objektīvi iemesli, jo mums ir līdzīga nesenā vēsture un radniecīgas valodas, piemēram, lietuviešu valodu es savulaik apguvu pāris nedēļu laikā: ja uzturies attiecīgā vidē, tad valoda "pielīp" ļoti viegli. Latviešiem gan vēsturiski bijis daudz kopīga ar igauņiem; viduslaikos Livonija karoja ar Lietuvas valsti. Tādēļ reizēm šķiet, ka mums ar igauņiem ir ciešākas saites nekā ar lietuviešiem. Dižkungaitijas laikā Lietuva bija viena no Eiropas lielvalstīm, un šis "lielvalsts sindroms" šobrīd nedaudz traucē komunikācijā ar latviešiem. Taču varu teikt, ka lietuvieši kopumā ir krietni sirsnīgāki par latviešiem, viņi labprāt izrāda savas emocijas, nevis noslēdzas sevī.

Kādā valodā runājat savā ģimenē?

Kad iepazināmies, es jau mācēju lietuviešu valodu, tādēļ sākumā pārsvarā runājām lietuviešu valodā. Taču tagad abi dzīvojam un strādājam Latvijā, uzturamies latviešu vidē, tādēļ laika gaitā latviešu valoda ir guvusi virsroku.

Vai jūsu bērni arī ir saistīti ar mūzikas pasauli?

Šobrīd ar mūziku visvairāk nodarbojas mūsu jaunākā meita Rasa Audange. Viņai ir 26 gadi. Savulaik viņa mācījās spēlēt vijoli, bet tagad ir aizrāvusies ar perkusijām, sitamiem instrumentiem.

Vai latvieši varētu uztaisīt ko līdzīgu britu grupai "STOMP", kas rada mūziku ar dažādiem sadzīves priekšmetiem, piemēram, atkritumu urnām un slotām?

Tādi mēģinājumi ir bijuši, bet, lai šāda mūzikas un deju grupa darbotos augstā līmenī, nepieciešama ļoti laba ķermeņa plastika. Mums, latviešiem, varbūt ir pārāk daudz stīvuma. Toties ar vēlmi eksperimentēt mums viss ir kārtībā!